

אולם, גם בניגוריון לא המציא קונספציה זו. היא קדמה בכמה שנים טובות ליום שבו דרך דויד גרין הצעיר על אדמת יפו. היא נודדה, למעשה, יחד עם התנועה הציונית עצמה.

חומה נגד אסיה

ציונות המדינית המודרנית מתחילה עם סיפרו של בנימין זאב הרצל. מדינת היהודים. מה נאמר בו על הקונספציה הפוליטית של המדינה העתידה? הרצל לא היה מדינאי. נחום גולדמן הגדירו, השנה, כ"ז'ורנליסט בינוני". הוא כתב את הספר, בהשפעת המוסיקה של ריכארד ואגנר, כשהיה בן 36. מעולם לא יצא עד אז מתחום אירופה המרכזית-המערבית. כעיתונאי דיווח על מאורעות שוטפים וכתב פליטינגים תרבותיים. על העולם הרחב בכלל, ועל "המיוזח הקרוב" בפרט, ידע אך מעט. כאשר כתב את סיפורו, לא חשב על ארץ-ישראל, המדינה שמהדה לנגד עיניו יכלה לקום בכל מקום. אם ביכלל כיוון את מחשבתו אל ארץ מסוימת, היתה זו ארגנטינה.

כימעט ברגע האחרון, בהשפעת ידידים, כלל בספר פרק קצרצר על הארץ שהוא קרא לה, כמו כל האירופים, בשם "פלסטינה". עיקרו בשני פסקים:

למען אירופה היינו מהווים שם (בפלסטינה) קטע של החומה נגד אסיה, היינו משרתים כחיל-החלוץ של התרבות נגד הבאבאריות, כמדינה נייטרלית, היינו נשארים בקשר עם אירופה, שעליה היה לערוב לקיומנו.

כאן, במילים מעטות אלה, טמונה כל הקונית ספציה. חומה נגד אסיה. חיליה החלוץ של התרבות האירופית נגד הבאבאריות, שהיא התרבות של עמי אסיה, וביכולתם עמיתיהם. קשר עם אירופה, שתצטרך לערוב לקיום ה"מדינה היהודית".

הרצל האירופי לא הכיר עדיין בקיומו של הענק האמריקאי, שגדל במהירות מעבר לאוקיינוס. אמריקה האנגלו-סאכסית היוותה בוודאי, בתפיסתו, חלק מאירופה. בשמונה השנים שנותרו לו, ערך הרצל סוף-סוף ביקור בארץ-ישראל, כדי לשכנע על אדמתה את הקיסר הגרמני, שיקבל לידי את החסות על היישוב הציוני שיקום בארץ. הקיסרות הגרמנית ביקשה או להתפשט ברחבי העולם, והרצל הציע למנהיגה לעזור לו להקים בארץ יישוב יהודי דובר-גרמנית, שישרת את האינטרסים של גרמניה-רבתי.

הקיסר לא קיבל את הרעיון, והרצל הציע את החסות על הבית היהודי לבריטניה הגדולה — אז האימפריה הגדולה ביותר של העולם המערבי, שראתה בציונות מבשר נוח כדי להשתלט בעזרתה על ארץ-ישראל.

בכל הכוח, למען הסולטאן!

משיכו של הרצל, מכס נורדאו, קיבל קונספציה זו בשלמותה. כאשר החלו עמיתיהם מתקוממים נגד הקיסרות התורכית, שרדה הם, הציע נורדאו את עזרת הציונות לסולטאן התורכי. בקונגרס הציוני השביעי, שהתכנס אף הוא בכאול, ב-1905, הכריז נורדאו:

"התנועה שהקיפה חלק גדול של העם הערבי, עשויה בנקל לקבל כיוון, שיגרום צרות גם לפלסטינה... במצב זה עלול להתקבל על דעתה של תורכיה, כי חשוב מאד שבביליה שיימצא תחת ידה בפלסטינה ובטוריה עם רב-אוכלוסין, חזק ומאורגן יפה, אשר על כל הקורתו את זכויות התושבים שהיו בארץ עוד לפניו. יתנגד לכל פגיעה בסמכותו של הסולטאן, ואדרבה, יגן עליה בכל כוחותיו.

גם אירופה תראה לעצמה תועלת רבה בה שהעם היהודי, בבכחו בשלוש, אך במרץ, את פלסטינה, ישמור עליה מפני שינויים-מאונס ביחסי השלטון בה. ויעשה למייותר את חתרנות ההעצמות...

"כדי שיוכל העם היהודי למלא את התפקיד הנרמז כאן, עליו לעורר בלב תורכיה ואירופה אמון ברצונו ובכישורנותו..."

בעלי-הברית הרצויים: מעצמות אירופה והשליטון הור בארץ. היריב הצפוי: העם הערבי.

במילים פשוטות הציע נורדאו, כנאום אופייני נ"ז, להפוך את היישוב היהודי לחילי-כיבוש בשירות התורכים והמעצמות, נגד שאיפתם של כל עמיתיהם לזכות בחירות לאומית.

קונספציה זו שלטה בתנועה הציונית, ללא עירעור, מאז הקונגרס הראשון בכאול ועד ליום הקמת המדינה. פהיושם נשמעו, מדי-פעם, קולות בודדים נגדה. אך מעולם לא נערך עליה ויכוח של ממש. כל המאבקים בתוך המחנה היו על יישום קונספציה בלבד.

חיים וייצמן האמין ברצונה הטוב של בריטניה, בתדירה איטית לארץ ובשיטה של "עוד דונס ועוד עז". זאב ז'בוטינסקי לא נפל מווייצמן באמונתו בבריטניה, אך סבר כי על היהודים להוכיח לבריטניה, בכוח הנשק, שהם

* אבנרי ניתח את הקונספציה של הרצל, ואת הרקע לצמיחתה, ביתר הרחבה בספרו מילחמת היום השביעי.

מסוגלים לשמור על האינטרסים שלה ולהוות בארץ חיל-חלוץ יעיל של האימפריה.

כאשר נתערער האמון בבריטניה, במהלך מילחמת-העולם השנייה, תפסה ארצות-הברית את מקומה כבעלת-הברית העיקרית בקונספציה. אין זה מיקרה שדויד-בן-גוריון גיבש, במאי 1942, את תוכניתו הראשונה להקמת מדינת-ישראל דווקא, בוועידה שהתקיימה בארצות-הברית — במלון בילטמור בניו-יורק.

משם התגלגלה הקונספציה מראשיה-הממשלה הראשון, דרך יורשיו, אל החמישי.

מעצמה ערבית-ישראלית

אשר קיבל יצחק רבין את ראשות-הממשלה, מלאו לקונספציה זו 78 שנה — תקופה של שלושה דורות, שבה השתנה העולם ללא-הכר. מעולם לא היה שינוי זה דרמטי יותר מאשר בשנתיים האחרונות. מהפכת-הנפט. שהיתה קשורה במשירן במלחמת יום-הכיפורים, שינתה את יחסי-הכוחות הכלכליים בעולם. המרחב עבר משולי הבמה העולמית אל מרכזו. הכוח הכלכלי הערבי ישנה, בהכרח, את מיבנהו החברתי, כוחו המדיני ועוצמתו הצבאית.

השאלה ההיסטורית היא: האם תדע ישראל לנצל את הזמן שנותר כדי להשתלב בעוד-מועד בתהליך זה, ותיקח חלק באירגון המרחב מחדש — או תישאר כבולה בקונספציה הישנה, תתייצב נגד ההתפתחות ותמשיך לסמוך על בעלת-הברית המערבית.

מעולם לא היה הצורך בשינוי הקונספציה היסודית של מדינת-ישראל כה בולט ודרמטי

שימעון פרס גיבש, כדרכו, מלים מבריקות וחלקות, דיבר בשיטחיות אופיינית על שלום של גשרים פתוחים, "שיקדם שלום פורמלי". היו אלה באלונים מילוליים, חסרי-חשיבות.

לא כן יצחק רבין. כדרכו, הוא פיתח את מחשבתו באיטיות, בניגוד לאיש כמו פרס, אין רבין מסוגל לשקר בנקל, לורוק סביבו מליצות שאינו מאמין בהן. הוא שואף, מטבע ברייתו, להביא את מחשבותיו — שאיפה שהביאה אותו, לא פעם, להבעת רעיונות שמדינאי שומר אותם בדרי-כלל בליבו.

גם הפעם מסר רבין מעין "אני מאמין" שלו, סיכום השקפתו בשעה זו:

במשך 20 השנים הקרובות יוסיפו לשרור במרחב "אי-יציבות ושנאה".

בכל עמיתיהם ישלטו, במידה זו או אחרת, אי-יציבות ותהפוכות, ביגלל שילוב אוצרות-הנפט עם "רעיונות מימיה-הביניים".

אין ביטחון של לב זה יסתיים תוך 20 שנה, והוא לבטח לא יסתיים בעתיד הקרוב.

מוסקבה היא מקור של סכנות, והיא תפעל במרחב כדי להתנכל לצורכי הנפט של העולם המערבי.

העולם התעשייתי החופשי צריך להתלכד כדי לעמוד מול המדינות המייצרות חומרי-גלם, אחרת הוא ייסחף, הבעייה האמיתית טמונה בכוחן של המדינות תעשייתיות לעמוד מול הלחץ של מדינות חומרי-הגלם.

"נושא זה יכריע את גורל החברה המערבית".

במישפטים מעטים, שירטט רבין את כל תפיסתו.

"הצלת החברה המערבית": רבין ופורד בבית הלבן

השתייכותה של ישראל לעולם המערבי מתקבלת כדבר מובן-מאליו. יחד עם כל העולם המערבי, עומדת ישראל לא רק מול בריית-המועצות העויינת, אלא גם נגד כל העולם השלישי, המייצר חומרי-גלם. כחלק מן "החברה המערבית", קוראת ישראל למערב העשיר להיאבק נגד הלחץ של המדינות העניות באפריקה, אסיה ואמריקה הלטינית, התובעות מחיר גבוה יותר עבור הקפה, הגומי והמתכות שהן מייצאות. מילחמת ישראל-ערב אינה, אפוא, מילחמת קיימת בפני עצמה, אלא חלק ממילחמה עולמית בין המדינות המערביות התעשייתיות ובין ה"מדינות המספקות את הנפט ואת שאר חומרי-הגלם למכונה המערבית.

המילים שונות, המושגים התחלפו — אך זוהי חזרה מדויקת על הקונספציה הבסיסית של בנימין זאב הרצל.

"חיליה-החלוץ של התרבות האירופית נגד הבאבאריות האסיאתית" מהווה עתה, כעבור 78 שנה, חיליה-החלוץ של "החברה המערבית" נגד התקוממותם של עמי אסיה, אפריקה ואמריקה הלטינית, התובעים חלוקה צודקת יותר של העושר בעולם.

המוח האנליטי של יצחק רבין, אישי-השנה תשל"ה, הוא מכשיר מצויין ליישום הקונספציה. אבל הוא מכשיר בלתי-מתאים לשינוי הקונספציה. כמו כל אנשי צמרת ישראל, כמו כל קודמיו ועמיתיו, גם הוא שבויה-קונספציה.

קונספציה זו עלולה לכרות את הקבר למדינת-ישראל. היא מובילה בהכרח למילחמות בלתי-פוסקות, תוך שינוי המאזן לרעת ישראל. החלפת הקונספציה, בעתיד הנראה לעין, הוא עניין של חיים ומוות למדינה.

אודם בסוף תשל"ה לא נראה בצמרת ישי-ראל אדם המסוגל לעשות זאת. זהו תפקיד המחפש את הגיבור.

כמו בתשל"ה. אודם אין משימה קשה יותר מאשר זו.

לשם כך דרוש מדינאי יוצר, המסוגל להמציא קונספציה חדשה ולהחילה לציבור כולו. תהיה זו אותה קונספציה שנפסלה עם קום המדינה: זו של השתלבות ישראל במרחב. אולם הפעם אין המדובר עוד במרחב עני ונחשל, כפי שינראה לפני 27 שנים.

אילו היה המרחב מגיע לכלל שלום כולל, פותר את הבעיות שנוצרו בעיקבות הסיכסוך הטראגי בין עמיו, מבטל את הצורך בביובו משאביו על תקציבי-ביטחון אגדתיים, שם קץ לתלות במעצמות ומשלב יחד את הכישורים והמשאבים של ישראל ומדינות-ערב — יכול היה לחדש את ימי-הזהר המפוארים ביותר של עברו.

אולם בשביל איש כמו רבין, שנולד לתוך הקונספציה הישנה, אפשרות זו אינה קיימת כלל. להיפך: הוא האמין כי הנפט הערבי יאבד מחשיבותו תוך שבע שנים, ושהכל יחזור אל לקדמותו. לדעתו, עד אז על ישראל פשוט להחזיק מעמד, בעזרת האמריקאים.

ההסדר החלקי של סוף תשל"ה היה מכוסם כוודו על הנחה זו. הוא היה הכיטוי החריש ביותר של הקונספציה הישנה.

האני האמין

ב ימים האחרונים של תשל"ה העניק רבין ראיון לספירוס סאלסברג, עיתונאי אמריקאי בכיר. הלה הציג לו, לאריק שרון ולשימעון פרס את השאלה: מה יהיו פני הדברים בעוד 20 שנה?

אריק שרון דיבר על מילחמה קרובה בלתי-נמנעת. כל השאר לא עניין אותו.